

Socialismen i Holland

Victor Dave

1904

Innehåll

I.	3
II.	4
III.	5

I.

De holländska socialisterna firade den 3 sistlidne april 25-års-dagen af grundandet af tidningen "Recht voor Aller", hvilken fortfarande utgifves under namnet "De Vrije Socialist". Hollans socialistiska och revolutionära grupper passa då på tillfället att kasta en återblick på de mödor och strider, som under ett fjärdedels århundrade utkämpats för att förbättra de holländska arbetarnes moraliska och materiella lefnadsbetingelser.

Betraktadt från ekonomisk och social synpunkt, liknar Holland intet annat land i Europa. Liksom i Italiens små medeltida handelsrepubliker består hos detta Nordens kallblodiga och ordkarga folk den mäst skarpa klasskillnad, allt efter som man tillhör den höga handelsvärlden eller handtverksklassen. Under medeltiden skilde man mellan de förnåma, "det feta folket" och de fattiga, "det magra folket". Ingenstädes har denna skillnad bibehållit sig så som i Holland; här bli fortfarande, som i intet annat land, de rika rikare och de fattige fattigare. Det finnes icke den ringaste utsikt till en allmän utjämning, äfven om den ginge aldrig så långsamt. En fullständig omgestaltning af Hollands ekonomiska förhållanden är nödvändig för att till hvarandra närma dessa båda befolkningsskikt, mellan hvilka klyftan under nuvarande förhållanden alltmera vidgar sig.

"Det feta folket", som hopar upp sitt guld och som skaffat sig bibliotek af banknoter, är vandt att föra sitt eget oantastliga och heliga lif. Det är vandt att se de fattiga djupt under sig och de egna icke en tanke åt, att de ha en plikt att fylla mot dessa, som ej hafva några rikedomar. Den rike holländaren har - mera än fallet är bland andra folk - gjort sitt hus till ett tempel, i hvilket han är gudomen. Han lefver i en stolt, ordkarg afskildhet och förskaffar sig hörsamhet medelst gester. Sederna i Hollands kolonier hafva fullständigt genomträngt Hollands högre klasser. Den rike holländaren tror sig alltid vara omgifven af slafvar och själf stå utom all kontroll, liksom i kolonierna, hvarest regeringen ingenting annat är än en sammanslutning af storköpsmännen. Hans förmögenhet är rörlig och följaktligen mycket litet tillgänglig för beskattning. Han gör ingen militärtjänst, ja ingen statstjänst öfverhufvudtaget. Han skickar de af sina söner, som icke äro bestämda för handelsståndet, in i den offentliga förvaltningen. Dock gäller det för handelsmännen som en slags förnedring att taga anställning i statens tjänst, hvadan denna får hålla till godo med handelskårens "utskott".

Holland har icke en klass af embetsmän som Frankrike. Folket och bourgeoisin äro strängt afsöndrade från hvarandra och komma aldrig i beröring med hvarandra. Ministrarne föraktas af handelsbourgeoisin och kungen eller drottningen äras icke synnerligen. Kungen eller drottning betraktas endast som en dekoration för pänning- och handelsaristokratin, men den rike holländaren förblir oafhändig och föraktar allt, som icke sammanhänger med pänningar. En regering, menar han, är nödvändig för "det magra folket", men han själf behöfver ingen regering; han står utom alla regeringar. För honom är pänningen den absoluta makten.

Man skall se honom på kvällen, den holländska bourgeois, då han sitter vid bordet med sin tékittel och ginflaska framför sig. I största lugn röker han och allt är lugnt omkring honom. Ingen vågar störa den stolte handelsherrens majestät, hvars hjärna under dagens lopp satts i cirkulation af guld. För ögonblicket hvilat hjärnan; nu tänker hon icke, hon har icke något behof af att tänka. I morgon mellan 9 och 5 sätter hon sig åter i rörelse. Men fem minuter öfver 5 står hon åter stilla och icke ens en jordbäfning skulle vara i stånd att då åter sätta henne i rörelse. Detta väl närda och tröga blod arbetar endast då det är fråga om pengar. På kvällen öppnar holländaren sin bibel; dess tretusenåriga ord och bilder äro nog för hans andliga behof. Och för dem, som ej längre tillfredsställas af bibeln, stå nöjen och förströelser i mängd till buds.

Ingenstädes är prostitutionen grundligare och mera systematisk än i Holland; där är det köp och försäljning i ordets simplaste betydelse - blott inga dårskaper, inga skandaler. Ett hyckleri utan gräns är den holländska bourgeoisins normala lif.

II.

Det är tydligt, att under sådana omständigheter ha de holländska socialisterna nödgats utveckla en betydligt större energi än i andra Europas länder för att socialismen kunnat blifva hvad den nu är, en makt, som måste räknas med. Det är sant och det får ike förgätas, att den holländska arbetarrörelsen har djupa rötter i det förgångna. För mera än ett halft århundrade sedan hade Saint-Simonismen i Holland framstående förfäktare, bland andra G. W. van der Voo och A. J. Nieuwenhuis. Små grupper saint-simonister bildade sig i Haag, Amsterdam och Utrecht, öfversatte och utbredde med stor energi en mängd broschyrer öfverallt i landet. I Amsterdam, Groningen m. fl. städer funnos ett stort antal fourierister, hvilka äfvenledes utvecklade en ifrig verksamhet och stodo i liflig korrespondens med fourieristerna i Belgien, såsom fru Gatti de Gamond, Louis de Potter, Adolpe Bartels, Gérard Matieu, Spilthoorn, Jacob Kats m. fl.

1848 offentliggjorde en belgisk författare, Joseph Charlier, en bok under titeln: "Lösning af den sociala frågan". Detta verk, som numera är förgäta och knappast står att uppdrifva, förde många till socialismen.

Under åren 1851-54 utkommo flera skrifter af socialistisk tendens, bland annat en afhandling öfver politisk ekonomi, hvilken verkade synnerligen revolutionerande bland den studerande ungdomen.

Under samma tid, i slutet af 1854, utgaf den flamländske författaren Napoleon de Keyzer - som tillsammans med Jacob Kats grundat en tidning - ett synnerligen betydelsefullt arbete "Het Natur-regt" (Den naturliga rätten), i hvilket han, *13 år före Marx*, utvecklade de flesta af de historiska och ekonomiska satsen, hvilka nu äro bekanta under namn af marxism. Han trädde i förbindelse med en mängd radikala män, såsom Giessenburg, Huisman, Günst och Westermann, hvilka i sin tidning "De Dageraad" (Morgonrodnaden) representerade synnerligen framskridna åsikter på det politiska och ekonomiska området och i fråga om religionen arbetade för ateismen.

Från 1856-60 voro de förnämsta förkämparne för den demokratiska rörelsen H. Meyer, Rudolph Charles och van der Voo samt framför alla Multatulis, (Douves Dekker), den berömde författaren till den sociala romanen "Max Havelaar" (1902 utgifven på svenska) och många andra skrifter, hvilka kraftigt bidro att förbereda andarne för socialismen.

Multatuli, hvilken hos sig förenade en Lessings, Fichtes, Heines, Lassalles och Rabelais' egenskaper, var en gudastormare och bildstörtare. Han beredde väg och utan att känna arbetarrörelsen, med hvilken han icke kom i beröring, verkade han mera än någon annan för nedbrytandet af religiösa, moraliska, politiska och sociala fördomar.

Roorda van Eyzynga, en vän och medarbetare till Elisée Reclus i dennes stora geografiska arbete, arbetade tillsammans med Multatuli för upplysandet af sina landsmän.

Särskildt under åren 1860 till 1870, socialismens första period i Holland, erhöll arbetarrörelsen stor utbredning i detta land.

Typografer, litografer, snickare, timmermän, cigarrarbetare, skomakare och skraddare bildade fackföreningar och ur dessa rekryterade sig sedermera de första medlemmarne af Internationalen.

De holländska sektionerna skaffade sig snart ett eget organ "De Werkman" (Arbetaren), i hvilket de ifrigaste agitatorerna voro medarbetare. Bland dessa må främst nämnas Wollring, Michon, Timmer och Gerhard, den senare en modig och outtröttlig motståndare till Karl Marx' själfhärskaridéer.

1867 hade Internationalen talrika sektioner i alla städer i Holland.

Jag skall alltid bevara i minnet den imponerande flamländsk-holländska socialistkongress, som i maj 1871, några dagar efter kommunens störtande, hölls i Amsterdam. Samtidigt grundade en grupp revolutionära socialistiska tidningen "De Toekomst" (Framtiden). Det blef mig förunnadt att under några veckor i dess spalter försvara pariserkommunen mot det hat och hån, hvarmed densamma öfveröstes af de holländska bourgeois-tidningarna. Någon tid därefter grundade Ch. Rodenback tillsammans med mig veckotidningen "De Vrijheid" (Friheten), i hvilken Alexander de Cocq i gläsande verser besjög kvinnornas under revolutionen hjältemod och i hvilken jag, för första gången i Holland, klargjorde de anarkistiska idéerna.

Det är väl bekant, hvilket svårt slag Internationalen led genom Karl Marx despotiska och hänsynslösa uppträdande på kongressen i Haag. Arbetarassociationerna drogo sig alltmera tillbaka från valplatsen, Internationalens olika sektioner aftynade och afsomnade den ena efter den andra och det revolutionära Holland måste dyrt betala äran att ha varit den valplats, där marxister och bakunister utkämpade sin sista kamp.

Efter någon tid vaknade dock de holländska arbetarne - som Multatuli i ett anfall af vrede kallat Europas kineser - åter upp och, påminnande sig sina revolutionära traditioner, förenade de sina röster med F. Domela Nieuwenhuis i det gamla krigsropet: "Proletärer, förenen eder!"

III.

Ferdinand Domela Nieuwenhuis kan med full rätt betraktas som organisatorn af de revolutionära krafterna i Holland, sedan Internationalens olika sektioner upplöst sig efter kongressen i Haag.

Nieuwenhuis är född 31 december 1846 i Amsterdam, såsom barn af välmående föräldrar. Efter slutade studier blef han pastor i luterska kyrkan i sin födelsestad. Här hade han rikt tillfälle att lära känna eländet inom sin församling och han beslöt att ingripa med hela sin kraft för att tillintetgöra detsamma. Men han kom snart till insikt om, att han ej inom kyrkan kunde förverkliga sitt ideal och han beslöt därför att i strid med kyrkan kämpa för de socialistiska idéerna.

"Jag har hittills trott", sade han till sina församlingsbor, "att det skulle vara möjligt att bringa den kristna kyrkan i samklang med civilisationens framsteg, men min erfarenhet har lärt mig, att detta icke är möjligt, emedan kyrkan är en föråldrad och för hvarje förbättring otillgänglig institution. Kyrkans och de religiösa församlingarnes existens är endast en anakronism; hvad som behöfves är icke att vara kristen, utan människa och människa i ordets fullaste bemärkelse. Därför ser jag mig nödsakad att öfvergifva kyrkan, som icke är annat än en död kropp".

Sedan mera än 25 år tillbaka är Nieuwenhuis oupphörligt värksam för arbetarnes sak, som han med lif och själ tillhör och för hvilken han uppoffrat allt. Den regerande bourgeoisin, som snart begrep, att det i N. funnit en farlig motståndare, uppbjöd naturligtvis allt för att göra honom oskadlig, och han måste vandra i fängelset. Men detta kunde icke stäfja honom i hans outtröttliga värksamhet; t. o. m. under sina agitationsresor i provinserna skref han flera af sina utmärktaste skrifter. Det är tydligt att en så rikt begåfvad och med oerhörd energi utrustad mans agitation skulle få god verkan. Snart bildade sig öfver allt arbetarorganisationer af alla slag.

Nieuwenhuis invaldes som deputerad i Generalstaterna - Hollands riksdag - och stannade flera år i detta bourgeoisparlament. Här lärde han sig förstå parlamentarismens oförmåga att lösa den sociala frågan och han utvecklade sig allt mer och mer till frihets-socialist samt fick klart för sig, att arbetarnes uppgift icke är att eröfra den politiska makten, utan att bekämpa densamma. Och i konsekvens med denna sin åsikt frånträdde han sitt riksdagsmandat.

På grundval af den sociala vetenskapens lärdomar proklamerade Nieuwenhuis, att en politisk reform som inledning till en social reform är en utopi eller ett själfbedrägeri, af hvilket de reformistiska socialisterna af alla färger blifvit duperade.

Sedan tio år tillbaka har i Holland en stark omvsvängning i antiparlamentarisk riktning egt rum bland Hollands socialister. Redan 1893, på den internationella kongressen i Zürich, förklarade Nieuwenhuis, att det holländska proletariatets kamp hädanefter komme att föras på ekonomisk och icke på politisk och parlamentarisk grund. Samma år, på kongressen i Gröningen, förklarade sig Hollands socialdemokratiska parti uttryckligen vara antiparlamentariskt, hvilket beslut, som man redan då förutsåg, skulle leda till en splittring af partiet.

På den internationella kongressen i London 1896 voro de holländska antiparlamentariska delegeraderna i majoritet, men genom den intolerans mot olika tänkande, som särskildt lades i dagen från tysk sida, funno de sig, som bekant, föranlåtna att lämna kongressen.

Den i Gröningen förutsedda splittringen kom till stånd i augusti 1893, då Troelstra, Polak och van der Goes trädde ut ur partiet och bildade det socialdemokratiska arbetarpartiet. Detta nya parti, ett parti af politiska reformister, som tillskapats efter den tyska socialdemokratins mönster och understöddes med pänningmedel från de tyska och belgiska socialdemokraterna samt i konsekvens därmed tog sina instruktioner från generalstabcheferna i Berlin och Brüssel, hoppades att vinna många anhängare. Hur detta hopp uppfyltes, därom vittnar följande.

Det socialdemokratiska arbetarpartiet hade:

- 1895 - 26 sekt. med 700 medlemmar.
- 1896 - 30 sekt. med 1,000 medlemmar.
- 1898 - 55 sekt. med 2,600 medlemmar.
- 1900 - 80 sekt. med 4,000 medlemmar.
- 1902 - 115 sekt. med 7,000 medlemmar.

Sedan den ryktbara järnvägssträjken 1903, vid hvilken detta parti spelade en så sorglig roll, ha emellertid dess medlemsantal starkt förminskats och det torde utan tvifvel förminskas ännu mera. På kongressen i år, som hölls i Dortrecht, visade sig att partiet nu endast hade 85 sektioner med 4,000 medlemmar, alltså en minskning sedan 1902 af nära hälften.

Detta parti är dock icke fullständigt homogent, utan består af en höger- och en vensterflygel. På en kongress i Rotterdam 1898 hade nämligen det antiparlamentariska socialdemokratiska partiets majoritet beslutat, att partiet som sådant icke skulle deltaga i det parlamentariska arbetet, men att det lämnade åt de särskilda sektionerna frihet att göra det, om de så behagade. Mot detta beslut vände sig Nieuwenhuis med energi, häfdande att det stod i fullständig motsats till det föregående beslutet af 1898. Han utträdde som medlem af federationen och lämnade platsen som redaktör för "Recht vor Allen". Detta var signalen till upplösning af det gamla socialdemokratiska förbundet, men då Nieuwenhuis omedelbart därefter utgaf en ny tidning, "De Vrije Socialist", flockades sig alla de revolutionära elementen, som ej ville ha med det politiska reformarbetet att göra, kring detta organ.

Parlamentarikerna i det upplösta partiet gick till det socialdemokratiska arbetarpartiet, där de nu bilda venstra flygeln. Vid detta tillfälle förklarade M. van Kol entusiastiskt i "Petit Republique" att "enighet och harmoni nu inträdt i den holländska socialismen och att den s. k. frihetssocialismen var begrafven för alltid".

Men just motsatsen var fallet.

Det frihets-socialistiska partiet, befriadt från alla politiker, utvecklade sig med stor hastighet och mycket hastigare än det socialdemokratiska partiet. Detta särskildt efter den förut nämnda generalsträjken 1903, vid hvilken Nieuwenhuis med full rätt beskydde socialdemokraterna Troelstra, Oudegeest, Polak, Vliegen och flere andra af hufvudmännen för det reformistiska partiet för trolöshet och förräderi. Hos en stor del af de holländska arbetarne förlorade socialdemokraterna vid detta tillfälle allt anseende och inflytande.

Som ett synnerligen belysande exempel på det vankelmod, som besjälade de socialdemokratiska ledarne i Holland, anföra vi de ord, som Troelstra den 18 mars 1908 skref i "Het Volk" (Folket) angående generalsträjken:

"Förlitande oss på skarpblicken, kallblodigheten och ansvars känslan hos de män, som blifvit invalde i exekutivkomitén, hoppas vi att ingen generalsträjk skall komma i fråga. Skulle det oakadt en dylik inträffa, kunna vi endast böja oss för ett fullbordadt faktum. Vår plikt är då, att understödja arbetarne och icke motarbeta deras sträfvanden".

Genom denna hållning trodde sig redaktionen af "Het Volk" kunna afvältra ansvaret från det socialdemokratiska partiet och samtidigt behålla arbetarnes sympatier. Genom detta hycklande, tvetydiga och vankelmodiga handlingssätt har partiet emellertid endast uppnått, dels en stor förminskning i antal och dels en splittring af partiet i en höger och en vensterflygel. Socialdemokratin i Holland befinner sig i aftyning, därom vittnar bl. a. den tillbakagång, som visade sig vid de senaste kommunalvalen i flera af Hollands största städer.

Den rörelse, i hvars spets Nieuwenhuis står, gör däremot fortfarande stora framsteg. Enligt den rapport, som N. afgaf till den i Paris 1901 sammankallade anti-autoritära kongressen - hvilken som bekant förbjöds af "socialdemokraten" Millerand - organisera sig de holländska frihetssocialisterna i autonoma grupper. Deras ideal är frihet och de vilja friheten icke allenast för sig själfva, utan för alla.

Den socialistiska rörelsen i Holland är sålunad nu till största delen frihetssocialistisk och kommunistisk, anhängarne af den politiska maktens eröfring se ständigt sina led förtunnas och snart skall Hollands arbetarklass, befriad från politikernas förmynderskap, gå fram med nya krafter för att kämpa för den ekonomiska friheten, för att - om vi skola använda ett uttryck af Elisée Reclus - omvrida det sociala lifvets axel och för alla eröfra det välstånd, som nu är ett privilegium för de få.

Det Anarkistiska Biblioteket

Victor Dave
Socialismen i Holland
1904

Tidningen Brand #7 1904
Ur tidskriften "L'Européen"

sv.anarchistlibraries.net